

Talkshowoorlog

Nooit eerder kwam over een gewapend conflict zoveel informatie tot ons als over de oorlog in Oekraïne. Talkshows en actualiteitenprogramma's moesten alle zeilen bijzetten om fake news te filteren en oog te houden voor de nuance. Een reconstructie.

Een jaar geleden waren we nog volop bezig met voorbereidingen van het nieuwe seizoen; vertelt Herman Meijer, eindredacteur van *Khalid & Sophie*. 'Onze eerste uitzending was pas op 21 maart, maar ik zat natuurlijk wel aan de buis gekluisterd voor de talkshows en nieuwsrubrieken. Wekenlang waren er al de waarschuwingen van onder andere Joe Biden over troepenopbouw door de Russen. En toch kon ik bijna niet geloven dat het uiteindelijk echt oorlog werd.'

Vrijdag 18 februari 2022
Zes dagen voor de Russische inval meldt *Nieuwsuur* dat in Donbas mensen geëvacueerd worden. Volgens de separatistenleider staat de vijand (lees: Oekraïne) klaar voor de gewelddadige verovering van Donbas. 'Vrouwen kinderen en ouderen worden als eersten geëvacueerd.' Verslaggever Gert-Jan Dennekamp meldt vanuit Kyiv dat de Oekraïense regering zich zorgen maakt. 'Ze vrezen dat dit een voorwendsel is om een invasie van Rusland te rechtvaardigen.'

Zaterdag 19 februari 2022
Nieuwsuur en *EenVandaag* berichten over verder oplopende spanningen. In *EenVandaag* zegt Rusland-expert Mariëlle Wijermars dat ze het lastig vindt om de situatie te duiden. 'Ik zie wel een escalatie, een opeenstapeling van zeer zorgwekkende gebeurtenissen.' Wordt er gezocht naar een aanleiding voor een inval, wil presentator Rik van de Westelaken weten. 'Daar lijkt het nu wel op.'

Dinsdag 22 februari 2022
Ruslandkenner Jelle Brandt Corstius toont zich in *HLF8* zeer ongerust over de kansen op een oorlog. 'Als je me dit drie dagen geleden had gevraagd, had ik het weggewuifd. [...] Nu Rusland Donetsk en Loegansk erkend heeft, kunnen zij zeggen dat ze de steun nodig hebben van Rusland. In feite gaan er Russische soldaten naar Oekraïens grondgebied, en

dat is een oorlog. Dit kan flink uit de hand lopen.'

Woensdag 23 februari 2022
Deskundigen buitelen in alle talkshows over elkaar heen om de kansen op oorlog te duiden. Aan het eind van de avond gooit Charles Groenhuijsen in *Op1* dé vraag op tafel die iedereen bezighoudt: 'Wat wordt de volgende stap van Vladimir Poetin? Gaan er bommen vallen in heel Oekraïne?' Universitair hoofddocent Internationale Betrekkingen Laurien Crump: 'Je zou kunnen zeggen dat Poetin door het onafhankelijk verklaren van die twee deelrepublieken

TALKSHOWGAST (1)

'Te weinig aandacht voor de geopolitieke context'

Oud-Commandant der Strijdkrachten **Tom Middendorp** schoof regelmatig aan bij talkshows om de oorlogshandelingen te duiden. 'Ik herinner me van het begin vooral de internationale schok dat Poetin zo openlijk en grootschalig op verschillende plekken binnenviel. Politiek een grote wake-up call, dat zo iets in Europa gebeurt. De willekeur van de beschietingen en de beelden van burgerslachtoffers op straat zijn schokkend. Met grote achteloosheid worden internationale afspraken geschonden. De Nederlandse televisie vind ik vaak wat reactief en gericht op de actualiteit. Er mag wat meer aandacht zijn voor de geopolitieke context, de lange termijn. Welke landen steunen wie, met welke consequenties? Wat is de impact van de sluiting van Oekraïense havens voor de graanprijzen in het Midden-Oosten en Afrika? Ik denk overigens dat het conflict niet verloopt zoals Poetin had gedacht. Rusland zich heeft verkeken op de westerse eenheid en het leiderschap van Zelensky. Voor het vervolg van de oorlog zijn meerdere scenario's denkbaar. De grootste kans is dat het een 'prolonged conflict' wordt, ten koste van Oekraïne en de gerekruteerde bevolking van Rusland. Poetin stopt pas als hij echt in een uitzichtloze situatie zit.'

al belangrijke doelstellingen behaald heeft. [...] Het kan vanuit zijn optiek ook blijven zoals het is.' Maarten van Rossem is nog iets stilliger. 'Ik denk dat we een tijdelijk eindpunt bereikt hebben en dat van een omvangrijke operatie met tienduizenden militairen voorlopig geen sprake zal zijn.'

Donderdag 24 februari 2022
Rond vier uur in de ochtend (Nederlandse tijd) vallen Russische legereenheden Oekraïne binnen, tegelijkertijd vanuit Rusland, Wit-Rusland en de bezette gebieden Donetsk en Loegansk. *Het Journaal* toont beelden van raketinslagen, helikopters boven rokende huizen, verwoeste flatgebouwen en totaal ontredderde mensen.

Pieter Klein is op dat moment net begonnen als hoofdredacteur van *Nieuwsuur*. 'De enormiteit van zo'n oorlog is bijna niet te bevatten. Het eerste wat je op zo'n moment wilt weten, is hoe het is met onze man ter plekke en zijn team, Gert-Jan Dennekamp. Toen bleek dat hij veilig was, ben ik meteen naar de redactie gereden en aan de slag gegaan. Waar we normaal de meeste items langer voorbereiden, hebben we nu twee, drie maanden lang heel veel op de dag zelf gemaakt.' Op televisie wordt die dag al volop gespeculeerd over waar de inval toe gaat leiden. Ook *Nieuwsuur* werpt de vraag op wat Poetins plan is. Voormalig secretaris-generaal van de NAVO Jaap de Hoop Scheffer denkt niet dat Poetin de mankracht heeft om heel Oekraïne te kunnen bezetten. 'Het lijkt me ook geen eenvoudige opgave om een marionettenregering neer te zetten die naar zijn pijpen danst.' Generaal b.d. Tom Middendorp bij *Jinek*: 'Ik denk dat Poetin een buffer wil creëren naar het Westen toe – geen westerse troepen aan zijn grenzen. En wellicht dat hij ook weer wil worden erkend als speler op het wereldtoneel.'

ANP, GETTY IMAGES, FOTOCOLLAGE ARTHUR BAKER

13 maart 2022

Vanaf het eerste moment is het militaire conflict ook een propagandaoorlog. In de maanden na de inval doet de Nederlandse televisie zijn uiterste best om de propagandaballon door te prikken. Op 13 maart 2022 fileert Maaïke Schoon in *Buitenhof* de Russische ambassadeur Aleksander Sjoelgin. ‘Wordt het hele land vernietigd?’ is een van haar scherpe vragen. Als de ambassadeur begint over de ‘denazificatie van Oekraïne’ valt ze hem meteen in de rede. ‘Denazificatie van een land dat wordt geleid door een joodse president en wiens familie in de oorlog vocht tegen de nazi’s, welja.’

21 maart 2022

Khalid & Sophie besluit ruim vóór de eerste uitzending van 21 maart meteen al om geen themauitzending meer te maken – iets wat *M* de week ervoor nog wel deed. Herman Meijer: ‘Er was op televisie al heel veel gesproken over de militaire aspecten, de hulpverlening en de vluchtelingenstroom. Het was niet te doen om nog een hele uitzending over Oekraïne te maken, dat past ook minder bij het programma dat we willen maken. Maar we hebben er dat seizoen zeker veel aan gedaan, met militaire deskundigen, mensen die Oekraïners opvingen, et cetera. Elke dag was weer de vraag: wat doen we met Oekraïne?’

5 april 2022

Begin april komen gruwelijk beelden naar buiten uit Boetsja, een voorstad van Kyiv. Vóór hun terugtrekking hebben Russische troepen honderden burgers in koelen bloede vermoord; veel lichamen zijn op straat achtergelaten. Op de Russische televisie worden de beelden afgedaan als fake news. Reden voor *Khalid & Sophie* om Foeke Postma (onderzoekplatform Bellingcat) voor de camera te halen. Hij toont aan dat de dode lichamen echt niet bewegen zoals de Russen beweren en laat satellietbeelden zien van

TALKSHOWGAST (2)

‘Aan tafel was iedereen het met me eens’

Historicus **Maarten van Rossem** voorspelde op 23 februari dat Poetin Oekraïne niet zou aanvallen. Volgens eigen zeggen was dat voor redacties een aanleiding om hem een tijd lang niet meer uit te nodigen. ‘Overigens was iedereen aan tafel het met me eens, alleen stelden die het misschien minder apodictisch dan ik. Zoals ik al eerder ironisch heb gesteld: Poetin had er verstandig aan gedaan mij even te belen. Dan had ik hem uitgelegd dat de risico’s van deze operatie enorm groot waren – en nog steeds zijn. Rationele motieven hebben bij hem geen doorslaggevende rol gespeeld. Binnen een week wisten we eigenlijk al dat deze operatie gedoemd was te mislukken. Los gezien van het leed voor het Oekraïense volk is deze oorlog voor het Westen een enorme opsteker. Dat “superieure” leger van Rusland stelt geen kloot voor, twee nieuwe landen hebben zich gemeld voor de NAVO en het Westen is fijn op een kluitje gaan staan. Uit het boek *Putin’s wars* blijkt dat de kans op herrijzenis van het Russische leger bijzonder klein is. Ik ben dus redelijk optimistisch over de afloop.’

een massagraf dat is uitgebreid. ‘Er zijn ook foto’s van dichtbij. Schokkend.’

Ook Pieter Klein en zijn redactie krijgen regelmatig te maken met desinformatie. ‘We werken samen met de NOS, die een speciale club heeft voor het checken van beeldmateriaal, OSINT. “Open source intelligence”. Duiden is natuurlijk altijd lastig. Poetin is onvoorspelbaar, dus je moet je verlaten op politieke en militaire experts uit binnen- en buitenland, in allerlei smaken. Zo geven we de kijker houvast. En het helpt als je al vaak in het gebied bent geweest en de taal spreekt. Dat geldt bijvoorbeeld voor Gert-Jan Dennekamp.’

Herman Meijer denkt dat een talkshow het iets makkelijker heeft dan een nieuwsprogramma.

‘We bespreken onderwerpen met direct betrokkenen. Een deel van de gesprekken gaat dan ook over de onzekerheid van de berichtgeving. We zijn natuurlijk geneigd om de waarheid van Oekraïne meer te geloven dan de waarheid van Rusland, maar we moeten altijd kritisch blijven.’

27 mei 2022

Zelfs Zelensky wordt op 27 mei in *Nieuwsuur* kritisch bevraagd door Mariëlle Tweebeeke. Niet voor niets wint ze voor dit interview de Sonja Barend Award, de VARAgids-prijs voor het beste tv-interview van het jaar. Met de Oekraïense president bespreekt ze onder meer het kandidaat-lidmaatschap van de EU en ze stelt onomwonden vast dat in zijn land nog steeds corruptie

bestaat. Zelensky raakt zichtbaar geïrriteerd: ‘Beweer je dat er corruptie bestaat in Oekraïne, Mariëlle? Heeft u hier ooit gewoond? Hoe kun je dan zeggen dat er nu sprake is van corruptie?’ Pieter Klein vindt dat met name de nieuws- en actualiteitenprogramma’s zich van hun beste kant hebben laten zien in de berichtgeving over Oekraïne, inclusief zijn eigen programma. ‘We hebben veel laten zien en veel perspectieven kunnen belichten. Met ook discussie en debat in de studio. De praatprogramma’s vind ik iets te veel een meningencircus. Mede daarom volg ik dat minder.’

Najaar 2022

In het najaar van 2022 lijken de kansen in de oorlog langzamerhand te keren. Begin september

lanceren Oekraïense troepen een tegenoffensief in de regio Charkiv. Hoogleraar internationale betrekkingen Rob de Wijk is in *Op1* is voorzichtig optimistisch. ‘Het zou kunnen dat Oekraïne daadwerkelijk de oorlog wint – zeg ik met tien slagen om de arm en geen glazen bol.’

Januari 2023

Duitsland hakt in de vierde week van januari eindelijk de knoop door: Oekraïne krijgt Leopard tanks. De Verenigde Staten en andere Europese landen komen ook over de brug met tanks. ‘Wanneer kunnen deze tanks daadwerkelijk iets betekenen?’ vraagt Sophie Hilbrand aan militair historicus Christ Klep. ‘Over drie tot vijf maanden. Pas vanaf april, mei is er een voorjaarsoffensief mogelijk.’

Pieter Klein merkt dat het langzamerhand iets moeilijker wordt om nieuwe verhalen te maken of met nieuwe perspectieven te komen. ‘Als je steeds maar weer ingestorte gebouwen laten zijn, leidt dat onvermijdelijk tot een vorm van verzadiging. Tegelijk zijn we nog lang niet van de rotoorlog verlost en kijken we nu wel naar een planning voor de rest van het jaar. Welke kant het ook op gaat, er zijn nog heel veel verhalen die verteld moeten worden. Daar zijn we voor op aard, toch?’ Herman Meijer: ‘We zullen zeker aandacht blijven besteden aan belangrijke momenten, op korte en lange termijn. Hoe je het ook bekijkt, de wereld is voorgoed veranderd. Dat levert veel stof tot nadenken op. En dus ook stof tot praten.’ ←

TALKSHOWGAST (3)

‘Soms krijg je maar vijf minuten’

Ruslandexpert **Mariëlle Wijermars** meldde zich een keer of tien aan een talkshowtafel. Vooral de dag van de inval is haar erg bijgebleven. ‘Met name de emotionele impact. Ik volg Rusland al heel lang, dus het was geen totale verrassing. En tegelijkertijd dacht ik net als veel experts: het ziet er naar uit dat ze gaan binnenvallen, maar zouden ze echt zo stom zijn? Dat kan nooit goed aflopen. Ik heb zelf vooral aandacht gevraagd voor de complexiteit van de Russische politiek; het is echt niet alleen Poetin die alles bepaalt. En voor iets waar ik veel onderzoek naar doe: internetcensuur en propaganda. Soms heb je in zo’n talkshow maar vijf minuten om je punt te maken en schakelen ze daarna weer door naar voetbal of Formule 1. Of ik meewerk hangt echt af van de samenstelling van de tafel, ik zeg ook weleens nee. Bijvoorbeeld als ze me vragen om het Russisch perspectief te “verdedigen”. Nog steeds volg ik de situatie intensief. Er zijn veel signalen voor een voorjaarsoffensief, wellicht al bij het “één jaar-punt”. Helaas zijn we voorlopig nog niet van dit conflict af.’

